

Само месец дана након једностраног проглашења отцепљења србијанске покрајине Косова и Метохије било је довољно да се у БиХ отвори политичка дебата о будућности Босне и Херцеговине. С једне стране, Срби су - што се могло и очекивати - у чину косовских Албанаца препознали шансу да учврсте положај Републике Српске, почев са доношењем Резолуције у којој су, истина условно, повезали питање сопственог права на самоопредељење са чином косовских Албанаца. С друге стране, Бошњаци су се осетили повређенима, па чак и изданима од стране САД и ЕУ пошто није удовољено њиховим жељама да српски политичари буду оштро кажњени што су се уопште усудили да слободно размишљају на такав начин.

Бошњачко незадовољство изостанком међународне интервенције

Бошњачки политичари се жале - и то ће и даље чинити, макар из тактичких разлога - чак и када високи представник у БиХ Мирослав Лајчак непрестано понавља да «отцепљење РС није могуће», јер одмах након тога додаје да «није могуће ни укидање ентитета без договора сва три народа». Бошњачким политичарима није пуно вредело ни када је Лајчак поручио да «позиви на отцепљење морају престати и убрзо ће бити заустављени». «Треба и могу много тога да учиним да те позиве зауставим», отворено је припретио Лајчак српским политичарима. Но, како је потом и сам додао, није било потребе да било шта чини, јер је «премијер РС дао уверавања међународној заједници (у Бриселу, 27.2., оп. а.) да је Резолуција Народне скупштине РС било тек давање одушка љутњи изазваној једностраним проглашењем независности Косова, рекавши да претње отцепљењем нису стварне и да су условљене понашањем других»(1). Шта више, Лајчак је, парафразирајући једну Додикову поруку, чак пружио подршку премијеру РС говорећи да је «Додик у праву када каже да би желео да чује од својих коалиционих партнера из Федерације БиХ да они признају Републику Српску, јер би онда имали право да кажу 'ево признајемо РС и доста је приче о референдуму и отцепљењу' »(2). Више од ове изјаве, бошњачке политичаре је, изгледа, разочарао начин на који Лајчак себе описује као легалисту. «Неупитно је да је у складу са Дејтонским споразумом Република Српска уставно призната категорија. Истовремено, сви - укључујући РС - морају поштовати територијални интегритет и суверенитет БиХ. Изјаве које доводе у питање територијални интегритет и суверенитет БиХ намерно стварају сумњу и несигурност. Изјаве које доводе у питање постојање ентитета имају исти ефекат», написао је

Лајчак(3).

Све ове Лајчакове изјаве не откривају, наравно, да је словачки дипломата наједном постао ватрени присталица или макар велики поштовалац Устава БиХ - а поготово не љубитељ РС - већ једино Лајчака приказују онаквог каквим се он сам представља - као политичког реалисту. Упркос томе, политички Бошњаци и интелектуалци једнодушно су на Лајчака осули дрвље и камење. Као најистуренијем страном дипломати Бошњаци му највише замерају што - како је и сам Лајчак приметио - «међународна заједница» није довољно оштро реаговала на Резолуцију НС РС и друге изјаве из РС. Бошњачке политичаре и највећи део интелектуалне елите у Сарајеву највише је, заправо, заболело то што су у Лајчаковим изјавама препознали «изједначавање» РС и БиХ, што је по њима недопустиво, пошто је формално-правно држава старија од ентитета па се, стога, о праву државе да уређује унутрашње односе може говорити, али не и о праву делова те исте државе, у овом случају РС, да утиче на сопствени статус.

При таквом поимању и декларисани социјалдемократа Жељко Комшић, члан Председништва БиХ, доживео је као разочарење то што Лајчак није користио тзв. бонска овлашћења да спречи «антидејтонску реторику», при чему је Комшић мислио искључиво на Резолуцију НС РС и условну референдумску реторику српских политичара. Но, најупечатљивија је била љутња СДА која се с Лајчака прелила на читаву РС, а била је сажета у недосмисленој поруци Србима да «ако им се БиХ не свиђа, могу да иду из ње». Истоветна порука поновљена је чак и пошто је Лајчак оштро критиковао, а Срби се колективно ужаснули тако «добронамерном» понудом најјаче бошњачке партије.

Можда неком може зазвучати чудно, па и парадоксално, али у тој поруци, у најмању руку, није тешко препознати вишак бахатости и недостатак политичке суптилности, својевремено тако својственима Слободану Милошевићу: јер, управо су се не само на Милошевићев мањак политичког слуха за друге - већ и на наводну националну бахатост целе српске политичке елите деведесетих година - и Бошњаци радо и често позивали приликом доношења одлука о сопственој будућности. Та логика - ма шта ко о њој мислио - сада се као бумеранг враћа Бошњацима: као што су својевремено очекивали од Срба да имају разумевања за њихове потребе, најпре за БиХ као конфедералну јединицу, тако сада Срби у БиХ очекују од Бошњака да прихвате постојање РС, тим пре што им је такво право већ дато Дејтонским споразумом.

Но, као што за ондашње захтеве босанских муслимана Милошевић није имао довољно слуха, тако мањак и слуха и политичке мудрости још и више данас показују бошњачки

политичари према Србима и РС. Ствари су утолико драстично промењене јер се, у међувремену, догодио ужасан рат из кога су Срби у БиХ изашли са Републиком Српском као изузетним политичким добитком који је «међународна заједница» мање-више вољно прихватила. С друге стране, бошњачким политичарима њихов добитак у виду међународно признате државе БиХ никада није био довољан сем уколико Република Српска не буде сведена, у најмању руку, на једну економску регију, а утицај Хрвата не буде што више маргинализован. То је, заправо, постао основни вид «бриге» политичара већинског бошњачког народа за друга два народа у БиХ, чиме је њихова неуверљиво прокламована идеја о равноправности свих народа и грађана у БиХ у стварности огољена као пука жеља за политичком и националном доминацијом, и то на поприлично климавом основу «хиљадугодишњег» историјског права «Босанаца и Херцеговаца» који свој национални идентитет остварују као темељни народ у БиХ. Елем, већ је постало опште место бошњачке политике и политичке мисли да је суверенитет и територијални интегритет БиХ у Дејтонском споразуму «само потврђен», а да своје утемељење има у Републици БиХ, проглашеној прегласавањем Срба од стране Бошњака и Хрвата, а пре тога у СР БиХ и ЗАВНОБиХ-у и тако уназад још скоро «хиљаду година». Зато се тај поглед оштро супротставља сваком помену на извор суверенитета БиХ садржан и записан у Дејтонском споразуму. Шта више, сматра се «опасним» (Харис Силајџић) када, рецимо, Управни одбор савета за спровођење мира у БиХ (PIC) у последњој Декларацији просто констатује да је «БиХ призната суверена држава чији је територијални интегритет загарантован Дејтонским споразумом» (4).

Може се, наиме, с правом рећи да фрустрације бошњачких политичара и интелектуалне елите - што оне која себе доживљава као државотворну, што оне либералне - почињу да јачају након ове Декларације, пошто у њеном тексту није нигде поменута последња Резолуција Народне скупштине РС, упркос томе што се у Декларацији «наглашава да, према Дејтонском споразуму, ниједан ентитет нема право на отцепљење од БиХ». Фрустрације у Сарајеву бивају потакнуте пошто се већ у следећем ставу Декларације изражава «забринутост изјавама којима се доводи у питање постојање ентитета». На темељу овако избалансираног текста Декларације - што се и у Бањалуци и у Сарајеву тумачи утицајем Русије у УО PIC - и сам Мирослав Лајчак иступа у јавности: тај дипломата се, заправо, само креће у политичком простору који му је задат компромисом ЕУ, САД и Русије у УО PIC.

У очекивању америчке помоћи...

С друге стране, у Сарајеву се ствара и по потреби подгрева атмосфера у којој се Лајчак наглашено прозива «Додиковим лобистом», што је далеко од истине. Но, циљ бошњачких политичара је да и на тај начин покушају да испослују у Бриселу и Вашингтону снажне притиске на српске политичаре у правцу брже централизације БиХ, мада то сада -

непосредно после отцепљења Космета - личи на јалов посао. Овакве бошњачке захтеве у Бриселу су мање-више игнорисали, а сам Лајчак је поручио да је «корисније постићи договор у БиХ, а не лобирати међународну заједницу и још је после тога оптуживати да не ради посао који треба да раде домаћи политичари». Из Вашингтона је, пак, стигао хладан туш за оне који су највише очекивали и то од онога од којег су најмање очекивали. У сарајевској штампи је на ударним местима пренесен део излагања Данијела Фрида у конгресном одбору за спољну политику у којем се осуђује повлачење паралела између Космета и РС. »Неки политички челници у РС прете сецесијом и такви људи морају престати с том опасном реториком која подрива дејтонски Устав који је темељ управо за постојање РС. И позиви босанских националиста за укидање РС такође су неприхватљиви и само доприносе радикализацији. Реформе могу унапредити, али не и заменити Дејтон», изјавио је Данијел Фрид.

Други део поруке овог дипломате - који је не тако давно преносио залагања своје владе за темељно преуређење Дејтонског споразума - доживљен је у сарајевским круговима готово као катаклизмично дизање руку САД од БиХ, јер - како уверава угледни сарајевски либерал Нерзук Ђурак у свом тексту који представља својеврсни ламент над некадашњом америчком политиком према БиХ - «само Вашингтон може уверити Европску унију да је БиХ трајно недовршена држава ако остаје прости збир два ентитета»(5). « А будући да ће годинама БиХ остати баш то, недовршеност државе која захтева спољни притисак остаје можда једина босанскохерцеговачка нада», уверава овај професор сарајевског Факултета политичких наука. Призивајући «спољни притисак» из Вашингтона, Ђурак се, за разлику од бошњачких националиста, не позива на «хиљадугодишњу историју» БиХ, чак напротив: сасвим прагматично, али поприлично нетачно он упућује да би дејтонска БиХ требало да се «позива на своје осниваче, владу САД и Ричарда Холбрука, као што се ЕУ позива на своје осниваче Шумана, Аденаеура и друге, како би, сасвим оправдано, идеји Европе дала историјски смисао». «И без обзира на различите интензитете подршке америчке администрације БиХ, од изнимно подстицајне до минималне (као што је сада у изборној америчкој години), од круцијалне је важности да и БиХ и ЕУ и САД схвате да, све док је БиХ организована као заједница два ентитета, ЕУ у БиХ не може имати независну политику од Вашингтона, што значи да мора бити Европска унија Сједињених америчких држава(!?)», наводи Ђурак.

Упутства која овај сарајевски либерал дели, заправо, политичарима у Сарајеву изабрана су како бисмо указали да бошњачке политичке и интелектуалне кругове - почев од оних које се ките либерално-демократском оријентацијом, па до крајње националних - снажно уједињује уверење да се држава БиХ може одржати једино уз помоћ спољног притиска усмереног у правцу маргинализовања РС, уколико ту «геноцидну творевину» већ није могуће моментално укинути. Уопште, могло би се слободно рећи да постојање федералних јединица, међу којима и Републике Српске, унутар федеративне/савезне државе БиХ за бошњачку политичку и интелектуалну елиту представља само фазу «дуготрајне агоније». Излаз из те «агоније» се, је ли, види у идеји мултиетничке државе

којој «историјски смисао» даје политика САД, тачније политика Клинтонове администрације.

Истовремено, бошњачка и политичка и интелектуална елита упадљиво прећуткују свој двосмислен однос према идеји мултиетничке државе: залажући се за доследно спровођење уставног начела о конститутивности свих народа на целој територији БиХ, они у широком луку заобилазе и чињеницу да то начело ни на «престоничкој» територији са бошњачком већином не само да није испоштовано у пракси, већ ни у форми коју прописује Устав БиХ. Тако, на пример, чак ни у уставу Сарајевског кантона - ни четири године од промене Устава БиХ - није унесена одредба да су и Срби конститутивни у главном граду БиХ и ширем региону. Једна од најочљивијих последица спровођења такве «мутлетничке» политике садржана је у чињеници да се српски повратници - пошто су као народ формално избрисани из реда конститутивних народа на подручју сарајевског кантона - не могу ни запошљавати у локалним институцијама према уставно прокламованом «националном кључу». Ако се притом зна да ти људи ионако већ годинама живе под тешким бременом егзистенцијалних брига и нерешеног социјалног статуса, онда се слободно може рећи да се последњи талас исељавања српских повратника - не само из сарајевске, него и из тузланске регије - појављује као кључна последица вођења «мултиетничке» политике на територијама са бошњачком већином. Реч је, дакле, о политици за коју само необавештени могу рећи да је у складу са прокламованом идејом мултиетничности, тим пре што у овом процесу новог исељавања уназад скоро две године невољно учествује и део Хрвата. Али, све то скупа мало коме смета у бошњачкој политичкој и интелектуалној елити.

Ово су само неки у низу постдејтонских примера који указују зашто бошњачка «мултиетничка» политика, генерално, буди условни рефлекс у Републици Српској за самоодржањем и одржава тежњу Срба ка могућем самоопредељењу. Тачније, бошњачка политика само још снажније доприноси да Срби још слободније размишљају о издвајању РС из БиХ, а да ту државу доживљавају као своју тек колико, у датим околностима, може да им послужи за остварење сопствених политичких, социјалних, економских и свих осталих интереса од виталног националног значаја. У том смислу онда не би требало да чуди што је српска политичка елита поставила «европске интеграције» као своје стратешко опредељење, али не и као циљ до кога се стиже самоукидањем или, пак, пристанком на нестанак сопствене политичке и територијалне аутономије.

Такав «европски» циљ постоји и постојаће, међутим, још дуго унутар бошњачке политичке елите и, дакако, није неостварив уз снажан спољни притисак. Но, већ је постало јасно да босанскохерцеговачка политичка и друштвена стварност најчешће функционише по принципу спојених судова: бошњачка тежња ка већој централизацији

Пише: Слободан Дурмановић
субота, 29 март 2008 21:29

јача српску, а добрим делом и хрватску тежњу за раздвајањем. То се може називати, с једне стране, тежњом ка нетериторијалној федерацији, регионализацији или ка унитаризацији, или са друге стране, тежњом ка подели, мирном раздруживању, распаду или како год - али, та клица идеје о неодрживости садашње БиХ просто је проклијала у политичкој стварности у БиХ након отцепљења Космета. И томе за сада, звучало парадоксално или не, највише доприносе бошњачки политичари, сасвим погрешно сматрајући да је, након «решења» статуса Космета, дошло време да се, уз помоћ спољног притиска, реше и снажног политичког отпора својим тежњама у Републици Српској.

Допринос би могао да буде и већи уколико бошњачки политичари, под теретом «неразумевања» америчких и појединих европских савезника за њихове циљеве, прихвате њихов - можда баш вашингтонски, ко зна - «пријатељски» савет да отворе питање признања «Републике Косово» од стране БиХ. Иако би прихватање таквог савета могло да им се врати као бумеранг, нема много охрабрујућих знакова који би указали да они на тај ризик нису спремни. За почетак, одбили су да прихвате предлог резолуције српских посланика у Парламентарној скупштини БиХ којом би се обавезали да неће признати једнострано проглашену независност Космета. Тако се само потврдило оно што се и раније мање-више добро знало: Бошњаци и Хрвати - свако из својих разлога - сматрају да треба признати «Републику Косово», али да за то још није време, док се Срби надају да их нико на то неће наговарати. «Они који нас буду терали на то, нису пријатељи БиХ», кратко је пре неки дан поручио председавајући Савета министара БиХ Никола Шпирић.

Више је него извесно да би та врста «терања» озбиљно понизила не само Србе у РС, већ и њихове политичке вође, без обзира што су они до сада показали да знају да отрпе свакако «терање». Ипак, последице «терања» политичких представника РС на признање отцепљења Космета тешко је наслутити, али не би било погрешно рећи да би, већ самом таквом намером, политичка стабилност Босне и Херцеговине била из темеља пољуљана.

Фусноте:

1. Говор високог представника Мирослава Лајчака председавајућима Комисије за спољне послове парламената земалаја чланица ЕУ у Љубљани 18.3.2008; опширније на www.ohr.int/hr.int

БиХ између пузајуће централизације и тихе «косовизације»

Пише: Слободан Дурмановић
субота, 29 март 2008 21:29

2. Интервју Мирослава Лајчака сарајевској ТВ ОБН, 13. 3.2008.

3. Одговори Мирослава Лајчака на питања грађана на www.reci.ba

4. декларација Управног одбора Савета за спровођење мира у БиХ од 27.2.2008. године;
опширније на www.ohr.int

5. «РС + ФБиХ # БиХ», Нерзук Ђурак, «Ослобођење» Сарајево 20.3.2008.